

Lorenzo Milani com a precursor de la inclusió a Itàlia

Lorenzo Carlo Domenico Milani Comparetti (27 de maig de 1923 - 26 de juny de 1967) va ser un sacerdot catòlic italià. Va ser educador de nens pobres i defensor de l'objecció de consciència al servei militar.

Durant un any, Milani va coordinar amb els seus alumnes la producció de la carta Lettera a una professoressa ("Carta a una mestra"), que denunciava les desigualtats d'un sistema educatiu basat en les classes socials, que afavoria els fills dels rics en detriment dels pobres.

Tot i que han passat més de cinquanta anys des de la seva mort, les idees pedagògiques de Don Lorenzo Milani i l'experiència de l'escola de Barbiana continuen sent avui tan rellevants i valuoses com aleshores. Don Milani creia en el projecte d'una escola oberta i inclusiva que, "connectant el coneixement amb el projecte de vida de cada individu", fomentava el desenvolupament de totes les intel·ligències, incloses les de les persones culturalment i socialment desfavorides.

"Quan es perd als nens més difícils, l'escola deixa de ser una escola. És un hospital que cura els sans i rebutja els malalts."

Això deia Don Lorenzo Milani. Era un sacerdot incòmode, un home que utilitzava un llenguatge punyent però precís i que, per això mateix, generava tant adhesions com rebuigs contundents.

Per a Don Milani, l'escola era un mitjà per donar a totes les persones, especialment als pobres, les eines culturals necessàries per fer-los més lliures i iguals. A l'escola de Barbiana reunia tothom, sense distinció, i a través d'aquells nens, el sacerdot educador va aprendre els nombrosos problemes del món real de la seva època.

Ell, que provenia d'una família acomodada, es va implicar perquè els joves assumissin el control del seu futur, estimulant el pensament crític i ensenyant-los a pensar per si mateixos. Des de l'escola de Barbiana sorgeix un missatge que avui és més vigent que mai i gens retòric: la cultura fa les persones iguals en el seu potencial de coneixement, els dona dignitat. La igualtat cultural és un mitjà necessari per superar una vida repetitiva sense impuls ni entusiasme. L'alegria de conèixer allibera.

L'escola de Don Milani era una escola oberta, viva, estimulante, però no senzilla. S'hi aprenia. S'hi dedicaven, perquè aprendre és un sacrifici. S'hi experimentava.

A Barbiana es desenvolupaven l'autonomia i el pensament crític, s'adquirien coneixements i habilitats, i avui podem dir que s'hi va concretar la didàctica de la competència: saber i saber fer.

"I care", m'importes, em preocupes, t'estimo com a persona, m'interessen les teves emocions, estableixo una relació amb tu, perquè d'això neix l'aprenentatge, un aprenentatge actiu i estimulante.

Avui, això és del que tracta la inclusió, però a les escoles només se'n parla. Si es consulten els llocs web de les diferents institucions educatives d'arreu, es poden llegir tractats sobre la inclusió escolar, projectes extensos, sovint autoreferencials i en un llenguatge no sempre entenedor.

Si la inclusió significa respectar les necessitats de tothom, dissenyant i organitzant l'entorn escolar i l'aprenentatge perquè tothom pugui participar activament en la vida de la classe i cada estudiant tingui l'oportunitat de desenvolupar-se segons el seu potencial, aleshores es fomenta la inclusió. Això passa a les nostres escoles?

Don Milani deia: “Res no és més injust que tractar de manera igual parts desiguals”. Si avui reflexionem sobre el seu missatge pedagògic, sens dubte significa que hem de fer realitat la inclusió cada dia en les petites coses de la quotidianitat escolar. Avui, els socialment i culturalment desfavorits es classifiquen dins la categoria de NESE (necessitats educatives específiques), però crec que cada estudiant té necessitats educatives específiques, perquè tots necessiten atenció, estímul i, de vegades, suport.

L'enfocament del docent ha de canviar: no hauria de centrar-se només en definir l'alumne amb necessitats educatives especials, sinó també tenir clar l'objectiu de l'educació especial i, en conseqüència, avaluar cada alumne tenint en compte el seu nivell de partida i els objectius assolits, i oferir la resposta adequada a les dificultats i condicions.

Sens dubte, aquest és un camí difícil que exigeix compromís i competència per part dels educadors, però és aquí on rau la bellesa i la singularitat de la professió docent, que evoluciona d'un simple transmissor de coneixements a un creador de cultura reconegut per la societat.

Això, naturalment, requereix una sòlida preparació específica, formació contínua i un alt grau d'autonomia de planificació, que a les escoles actuals no sempre està garantida.

Una lectura atenta del llibre *Carta a una mestra*, escrit pel rector de Barbiana, seria sens dubte útil.

A les pàgines següents oferim fragments de la *Carta a una mestra*, precedits de preguntes d'estímul, per tal que els docents i professionals de la pedagogia en general reflexionin sobre qüestions d'inclusió a partir d'aquesta obra atemporal.

Font:

L'escola de Barbiana (2023). *Carta a una mestra*. Traducció d'Alexander Langer. Amb textos de Lorenzo Milani. Edició de S. Langer. Alpha&Beta: Meran.

Preguntes d'estímul**1. Disseny d'ensenyament orientat a la inclusió**

L'escola de Barbiana va anticipar pràctiques que avui estan fermament arrelades al sistema educatiu: variació i flexibilitat en la disposició de les taules a l'aula, tutorització entre iguals, ús compartit dels llibres. Quina importància creieu que tenen aquestes mesures per aconseguir una escola veritablement inclusiva?

Les taules

Barbiana, quan hi vaig arribar, ni tan sols semblava una escola. No hi havia catedral, ni pissarra, ni pupitres. Només grans taules al voltant de les quals es feia escola i es menjava.

De cada llibre només n'hi havia un exemplar: els nois s'hi amuntegaven. Amb prou feines es notava qui era una mica més gran, i es dedicava a ensenyar.

El més gran de tots els mestres tenia setze anys. El més jove, dotze, i jo l'admirava profundament. Des del primer dia vaig decidir que algun dia també ensenyaria.

Preferits

La vida allà dalt també era dura. Disciplina i escenes que de vegades feien perdre les ganes de tornar-hi.

Però a qui li faltaven les bases, o era lent o mandrós, se sentia preferit. Era acollit, tal com acollíu el primer de la classe. Era com si l'escola existís només per a ell. Mentre no hagués entès, els altres tampoc no avançaven.

Els descansos

No hi havia pauses per descansar. Ni tan sols els diumenges eren lliures. Cap de nosaltres no en feia gaire cas, perquè treballar és pitjor. [...]

(p. 42)

2. Llenguatge i poder

Don Milani considera que el llenguatge és un factor clau per a la realització de la inclusió, però també pot tenir un paper discriminatori i excloent si s'utilitza com a instrument de poder dels rics contra els pobres. En la vostra opinió, en quines situacions del món actual es produeix discriminació o exclusió a través del llenguatge?

Sense diferència de llengua

Per cert, primer hauríem d'acordar què entenem per llengua correcta. Les llengües són creades pels pobres, que les desenvolupen i renoven constantment. Els rics, en canvi, les codifiquen per poder ridiculitzar aquells que no parlen com ells o per suspendre'ls.

Vosaltres dieu que en Pierino, el fill del doctor, escriu bé. És clar, parla com vosaltres. Forma part de la vostra "empresa", per dir-ho així. Però la llengua que en Gianni parla i escriu és la del seu pare. Quan en Gianni era petit, deia "lala" en lloc de ràdio. I el seu pare li deia, seriosament: "No es diu 'lala', es diu 'aradio'."

És bo que en Gianni aprengui a dir ràdio. La vostra llengua podria ser-li útil. Però, mentrestant, no el podeu fer fora de l'escola.

"Tots els ciutadans són iguals, sense distinció de llengua." Així ho estableix la Constitució, pensant en ell.

Titella obedient

Però vosaltres valoreu més la gramàtica que la Constitució. I així, en Gianni no ha tornat més amb nosaltres.

No ens podem resignar a això. L'observem de lluny. Sabem que ja no va a l'església ni tampoc a cap secció de partit. Va al taller i hi neteja. En les hores lliures segueix les modes com un titella dòcil. Dissabte, al ball; diumenge, a l'estadi.

Ni tan sols sabeu que existeix.

3. Eliminació d'obstacles

La frase "però si es perden [els nens difícils], l'escola ja no és una escola. Es converteix en un hospital que cuida els sans i rebutja els malalts" ha tingut un gran ressò en la recepció de Don Milani. És un advertiment a cuidar els veritablement necessitats i a lluitar per l'eliminació d'obstacles. Aquest principi està recollit a l'article 3 de la Constitució italiana. En quins articles de la Constitució del vostre país es reafirma aquest principi?

L'hospital

Així va ser el nostre primer contacte amb vosaltres. A través dels nois que no voleu. També nosaltres ens hem adonat que amb ells l'escola és més difícil. De vegades ve la temptació d'allunyar-los. Però si es perden, l'escola ja no és una escola. Es converteix en un hospital que cuida els sans i rebutja els malalts. Es transforma en una eina que crea diferències encara més irreparables.

I us sentiu cridats a jugar aquest paper en el món? Doncs feu-los tornar, no us rendiu, comenceu de nou, moltes vegades, encara que us prenguin per bojós.

És millor ser considerats bojós que convertir-se en una eina de discriminació racial. (p. 49-50)

Diferents per naixement? (p. 93)

Capsigranyes i mandrosos

Diuen que heu suspès els capsigranys i els mandrosos.

Així doncs, afirmeu que Déu fa néixer els capsigranys i els mandrosos a les cases dels pobres. Però Déu no fa aquestes bromes als pobres. Més aviat, les feu vosaltres.

Protecció de la raça

A l'Assemblea Constituent, un feixista va ser qui va defensar les diferències des del naixement: "El diputat Mastroianni assenyala, respecte a la paraula 'escola obligatòria', que hi ha alumnes amb una incapacitat orgànica per assistir a l'escola."

També un director d'escola mitjana ha escrit: "La Constitució no pot, per desgràcia, garantir a tots els infants el mateix desenvolupament intel·lectual i la mateixa aptitud per aprendre."

Però això mai no ho diria del seu propi fill. Potser no el deixarà acabar l'escola mitjana? L'enviarà a treballar al camp? M'han dit que coses així passen a la Xina de Mao. Però, és veritat?

També els rics tenen fills amb dificultats. Però ells els fan avançar.

Els fills dels altres

Només els fills dels altres semblen capsigranys, de vegades. Els propis, no. Quan els tens a prop, veus que no ho són. I tampoc mandrosos. O almenys sentim que és només un moment que passarà, que hi ha d'haver un remei. Llavors és més sincer dir que tots els infants neixen iguals, i que si després no ho són, és culpa nostra i cal fer alguna cosa per solucionar-ho.

Eliminar obstacles

Exactament això diu la Constitució, quan parla de Gianni: "Tots els ciutadans són iguals davant la llei, sense distinció de raça, llengua, condició personal o social. És missió de la República eliminar els obstacles de tipus econòmic i social que, de fet, limiten la llibertat i igualtat dels ciutadans, i impedeixen el ple desenvolupament de la personalitat humana i la participació efectiva de tots els treballadors en l'organització política, econòmica i social del país." (Article 3).

Els poderosos (pàg. 104)

Existeix?

Hem parlat sovint dels poderosos o del poderós que us té a les seves mans. D'algué que ha adaptat l'escola a la vostra mesura.

Existeix? És, potser, un petit grup de persones al voltant d'una taula, on conflueixen tots els fils: bancs, indústries, partits, premsa, moda?

No ho sabem. Ens adonem que escriure això sembla gairebé com una novel·la. Però no dir-ho seria ingenu. Seria com sostenir que molts engranatges s'han unit per atzar. Que d'això n'ha sortit un tanc que fa la guerra tot sol, sense que ningú el guiï.

4. La importància de la col·laboració

Don Milani i la seva escola donen molta importància a la col·laboració entre els alumnes, una col·laboració on cadascú juga un paper actiu i que es porta a terme amb una tècnica ben planificada. Fins a quin punt utilitzeu una col·laboració detalladament planificada i orientada a la inclusió entre els alumnes/membres de la vostra institució?

Una tècnica modesta

Nosaltres ho fem així:

Sobretot, cadascun de nosaltres porta un bloc de notes a la butxaca. Cada vegada que li ve una idea, l'apunta. Cada idea en un full propi, escrit només per una cara.

Es revisen un a un per descartar els duplicats. Es revisen un a un per descartar els duplicats. Després, els paperets relacionats es reuneixen en grans piles, que són els capítols. Cada capítol es divideix en piles més petites, que són les seccions.

Ara es prova de donar un nom a cada secció. Si això no és possible, significa que no conté res o que conté massa. Algunes seccions desapareixen, d'altres es converteixen en dues.

Amb els noms de les seccions, es debat l'ordre lògic fins a arribar a una estructura general. Basant-se en aquesta estructura general, les seccions es reordenen.

S'agafa la primera pila, es despleguen els seus paperets sobre la taula, i així s'estableix l'ordre. Ara s'escriu el text tal com surt.

Es ciclostila, perquè tothom tingui el mateix davant. Després s'agafen les tisores, la cola i els llapis de colors. Tot es remena i reordena. S'hi afegeixen nous paperets. Es ciclostila de nou. Llavors comença la caça per detectar paraules que es poden eliminar: adjectius sobrers, repeticions, afirmacions incorrectes, paraules difícils, frases massa llargues, dos conceptes en una sola frase.

Es crida un extern rere l'altre. Es presta atenció per veure si han entès el que volíem dir. Es prenen els seus consells si són per millorar la claredat. Les advertències d'anar amb compte són rebutjades.

Malgrat tota aquesta feina, seguint regles vàlides per a tothom, encara apareix l'intel·lectual idiota que diu: "Aquesta carta té un estil profundament personal."

Mandra

Admeteu més aviat que no sabeu què és l'art. L'art és el contrari de la mandra.

Tampoc us queixeu de no tenir prou hores de classe. N'hi ha prou amb un treball escrit en tot l'any, però elaborat conjuntament amb tothom.

Ja que parlem de mandra, us proposo un exercici entretingut per als vostres alumnes. Dediqueu un any a traduir el *Saitta* a l'italià.